

In het kort

Home

In de wetenschappelijke geschiedschrijving over het 'fin de siècle' in Nederland bestaat er onder andere een discussie over de ontwikkeling van de relatie tussen de SDAP en 'petites religions'. De Rooy een toenadering tussen deze twee verschillende socialistische stromingen. Eén van deze 'petites religions' is het verschijnsel van de binnenlandse kolonisatie. Deze kolonisatie werd gedaan om de verdorven kapitalistische wereld te ontsnappen en deze een voorbeeld te stellen hoe de samenleving wél moest functioneren. Met betrekking op dit verschijnsel oordelen Bank en Van Buuren dat de kolonisten zich steeds meer distantieerden van de SDAP. In dit opstel wordt de houding van de politiek bedrijvende socialisten ten opzichte van kolonisten bekeken. Tot politiek bedrijvende socialisten wordt ook de Vrijzinnig-democratische bond gerekend. Welke houding nam zij aan ten opzichte van dit alternatieve 'socialistische' verschijnsel? Veranderde deze na verloop van tijd? Om dit te beantwoorden is gekeken naar reacties op de kolonie *Walden* in Bussum(1898-1907) en die van het *Internationaal Broederschap* in Blaricum(1899-1911), in enkele periodieken die, direct of indirect verbonden waren aan de SDAP of de VDB. Dit zijn voor de SDAP *De Nieuwe Tijd* en *De Kroniek*, en voor de VDB is dat het *Sociaal Weekblad*.

Walden werd opgericht door *Frederik van Eeden*. Het bestaan van de kolonie *Walden* is door Welcker in drie perioden gedeeld: *Beginfase 1898-1900/1* (alle idealen moeten nog vorm vaste vorm aannemen), *Principiële periode 1901-1903* (*Walden* is een *collectieve coöperatie*) en de *Periode van productieve associaties 1903-1907* (*Walden* werd een verzameling min of meer samenwerkende productieve associaties). *Frederik van Eeden* had gedurende het hele bestaan van de kolonie controle over de gang van zaken in de kolonie, al werd dat door de jaren heen wel steeds minder. Zelf was hij geen kolonist, maar woonde wel op *Walden*. Deze controle was mede de oorzaak dat *Walden* niet werd opgenomen in de overkoepelende organisatie voor binnenlandse kolonies, de *Vereeniging Gemeenschappelijk Grondbezit(GGB)*.

De tweede kolonie, de kolonie van het *Internationale Broederschap* in Blaricum is

een kolonie van *christen-anarchisten*. Deze kolonie is opgericht door *professor Van Rees*. Hij woonde niet op de kolonie, maar was alleen geldschietster en initiator. Het bestaan van deze kolonie kan ook worden ingedeeld naar de indeling van Welcker, alleen de beginfase begon een jaar later en de laatste fase eindigde vier jaar later (eerste 1899-1900, tweede 1900-1903, derde 1903-1911). De principes in tweede periode zijn christen-anarchistisch. In deze periode ontstond er een conflict tussen de christelijk, geleid door ds. Kylstra, en de niet-christelijke kolonisten, geleid door Tjerk Luitjes. Tjerk Luitjes verliet uiteindelijk de kolonie. De tweede periode werd afgesloten met de aanval van bewoners van de omliggende dorpen Huizen en Blaricum in de nacht van 13 op 14 april 1903, naar aanleiding van gebeurtenissen rond de spoorweg staking. Na deze aanval verlieten de meeste kolonisten de kolonie en veranderde de kolonie, net als de kolonie Walden steeds meer in een kapitalistische organisatie in tegenstelling tot het oorspronkelijke initiatief.

De reacties op deze kolonies in de genoemde periodieken waren geconcentreerd rond 1900-1903, de periode waarin Welcker de *Principiële periode* plaatst. Het heeft daarom vrij weinig nut om de vraag naar de verandering in mening over de kolonies te beantwoorden.

De Nieuwe Tijd publiceerde slechts één reactie op de kolonies, op de kolonie Walden van Van Eeden om precies te zijn. Wiedijk, die deze reactie heeft geschreven, bekeek de kolonies en vergeleek deze met het doel dat hij persoonlijk als enig nuttige zag, namelijk het creëren van een communistische samenleving. De kolonie van Van Eeden doet met zijn theorie over zijn kolonie afbreuk aan dit ideaal. De kolonie begon steeds meer op de samenleving te lijken waar tegen deze zich zou moeten afzetten, zo vond Wiedijk. Hij ziet drie fases. Allereerst is er de *fase van individuele actie*. Vervolgens de *fase van kolonisatie*, waarbij men de wereld met meerdere personen moet verbeteren. De laatste fase is de *fase van de GGB*, waarin verschillende kolonies moeten gaan samenwerken om een beter vraag en aanbod systeem te creëren. De rol van Van Eeden is ook omstreven volgens Wiedijk. Van Eeden heeft te veel macht over de kolonisten, hij kan toelaten, afwijzen en wegsturen naar eigen oordeel. Hij experimenteerde met kolonisten, niet met een kolonie volgens Wiedijk. De kolonie werkte in wezen steeds meer als een bedrijf en nam steeds meer van de kwalijke eigenschappen van de kapitalistische wereld over.

De Kroniek maakte de kolonies in een zeer kort stuk belachelijk. Kolonisten waren zotten en dwazen. De overlap in lezers met *De Nieuwe Tijd* zou een oorzaak kunnen zijn voor het ontbreken van een goed beargumenteerd stuk over een van de kolonies.

Het *Sociaal Weekblad* bekeek de kolonies meer uit de praktische kant, in tegenstelling tot Wiedijk in *De Nieuwe Tijd*, die het bekeken vanuit het ideaal. Het Sociaal Weekblad toont verder oprechte interesse in de kolonies, omdat elke poging om de positie van de arbeider te verbeteren aandacht verdiende. De kolonie van het Internationale Broederschap heeft volgens dit blad een kleine

overlevingskans, omdat zij hun kolonie te idealistische hebben vorm gegeven, hetgeen onontkomelijk tot conflict zou leiden. De kolonie Walden had echter wel een kans om te overleven volgens het Sociaal Weekblad, omdat Van Eeden zijn kolonie juist zeer realistisch zou hebben opgezet.

De conclusie is niet samengevat. Met een klik op de onderstaande hyperlink kunt u deze lezen.

[Conclusie](#)

Home

Conclusie

[Home](#)

[Het opstel](#)

[Vorige](#)

[Volgende](#)

Wat kunnen we concluderen op grond van de reacties in de periodieken? Hoe stonden de schrijvers in de tijdschriften tegenover de binnenlandse kolonisatie, zoals deze werd geïmplementeerd in Bussum en Blaricum? Welke verschillen en overeenkomsten zijn er tussen de verschillende linkse tijdschriften?

Het eerste dat opvalt is de schaarse aandacht in de bladen voor dit verschijnsel. De Nieuwe Tijd besteedde slechts eenmaal expliciet aandacht aan het verschijnsel. Deze aandacht, het opstel van Pieter Wiedijk onder het pseudoniem J.Saks over Walden en haar initiatiefnemer Frederik van Eeden, was wel het meest uitgebreide commentaar op de kolonies en daarmee ook het belangrijkste. De Kroniek lijkt de kolonies domweg te negeren en was in de kleine en schaarse berichten uiterst negatief over de binnenlandse-kolonisatie. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat De Kroniek zeer nauw aan De Nieuwe Tijd verbonden was door lezers en schrijvers ten tijde van de kolonisatie, en het artikel van Wiedijk voldoende achtte, als argumentatie van het sociaal-democratische standpunt in deze kwestie.

Een overeenkomst tussen de drie periodieken is de overtuiging dat de ondernemingen zouden mislukken. Er is slechts één uitzondering, een artikel in het Sociaal Weekblad, waarin positief werd gesproken over de slagingskansen van het project van Van Eeden in Bussum, vanwege de praktische opzet van de kolonie.

Het Sociaal Weekblad was, in tegenstelling tot De Nieuwe Tijd en De Kroniek wel positief over het initiatief van de kolonisatie. De laatste twee behandelden het onderwerp alsof het een demonstratie is van bijzonder weinig socialistisch inzicht. Het grote verschil tussen deze groepen zat in de benaderingswijze van de binnenlandse-kolonisatie. Wiedijk zag, namens de sociaal-democraten, als enig doel het creëren van een communistische samenleving. Zijn benadering was absoluut idealistisch. De wereld is niet klaar voor deze ideale samenleving, dus een poging tot creatie daarvan is nutteloos. Aanpassing van de theorie van de kolonisatie aan de werkelijkheid van het kapitalisme, zoals Van Eeden dat met Walden deed, zou afbreuk hebben doen aan dat ideaal en was daarom uit den bozen. De benadering van het Sociaal Weekblad, namens de links-liberalen, was in tegenstelling tot de analyse van Wiedijk, gedaan vanuit een realistisch oogpunt. Net als de sociaal-democraten beaamden zij dat de ideale samenleving die werd nagestreeft niet in kon bestaan in de kapitalistische wereld. Praktisch gezien had de poging van Van Eeden volgens de schrijvers in dit blad kans van slagen, in tegenstelling tot de poging van het Internationaal Broederschap.

Na 1903, de brand in Blaricum en het vertrek van S.C.Kijlstra uit de kolonie, wordt er in geen van de drie tijdschriften nog aandacht besteed aan de kolonies. Het laatste dat we horen over Walden is de verhandeling van Wiedijk in De Nieuwe Tijd. Dit artikel was blijkbaar zo overtuigend dat het geen toevoegingen of tegenspraak meer behoefde.

Wat kan er gezegd worden in het kader van de discussie over de relatie tussen de *kleine geloven* en de sociaal-

democratie? Over een verandering in de houding van de sociaal-democraten en de kolonisten kan niets worden gezegd, omdat er slechts een zeer korte periode (1899-1903) aandacht werd besteed aan deze ondernemingen in de bestudeerde periodieken. De SDAP, aan het woord via Wiedijk, staat vijandig tegenover de kolonisten, en met name tegenover de initiator van Walden, Frederik van Eeden. Wiedijk schreef letterlijk dat hij verwacht dat Van Eeden de SDAP zou toenaderen om zijn vergissing toe te geven. Hiermee maakte Wiedijk duidelijk dat de kolonisten niet hoeven te verwachten dat de SDAP ooit van mening zou veranderen.

De VDB, sprekend via het Sociaal-Weekblad, nam een geïnteresseerde houding aan ten opzichte van de binnenlandse kolonisatie. In principe waren zij geen aanhangers van het kolonie-ideaal, maar stonden wel open voor elke poging om het leven van de arbeider te verbeteren, en dus ook voor de kolonistie. Waren de projecten gelukt dan zou de VDB waarschijnlijk eerder toe hebben geven dat ze mis zat dan de SDAP.

[Home](#)

[Het opstel](#)

[Vorige](#)

[Volgende](#)